

Společenská situace – vliv filosofie, vznik moderních avantgardních směrů

- 20. století začíná oddělovat umělecké směry od sebe – v 19. století byly směry ještě univerzální (tj. zasahovaly do všech odvětví umění)
- počátkem 20. století vzniká celá řada nových uměleckých směrů a skupin
- dochází k celkovému zrychlení životního tempa, vzniká masová kultura, šíří se konzumní styl života
- o osobnosti člověka, jež se „ztrácí v davu“, stává se barbarskou a agresivní, psal např. španělský filosof José Ortega y Gasset v knize **VZPOURA DAVŮ**

Novoklasicismus

- novoklasicismus vzniká na konci 90. let 19. století ve Francii a trvá až do začátku 1. světové války
- vzniká jako reakce na vlnu spiritismu – spiritismus vznikl jako opozice realismu → literatura se stáhla do takových spíš iracionálních poloh (a to i díky idealistickým směrům, které propukly ve filosofii)
- novoklasicismus má odpor k naturalismu a požaduje spíš eleganci v literatuře
- vracelo se k antice a ke klasickým formám
- představitelé: **André Gide, Paul Valéry**

Unanimismus

- Unanimismus (*unas = jeden, animus = duch - „jedna duše“*)
- vzniká ve Francii 20. let 20. století
- unanimismus hlásá jednotu mysli a chtěl v člověku vzbudit pocit, že není sám
- svérázný kolektivistický směr - zdůrazňuje úlohu kolektivu, vědomí jednotlivce by se mělo podřítit myšlení kolektivu
- v období války poukazuje na ztrátu důvěry v člověka - připomíná, na čem by se měla zakládat lidská povaha a čemu všemu se během války zpronevřuje: solidaritě, snášenlivosti, porozumění pro druhého atd.
- představitelé: **Jules Romains** – byl členem skupiny Opatství (francouzští stoupcí unanimismu), napsal román **LIDÉ DOBRÉ VŮLE** (o skupině lidí, která chce utvořit něco dobrého pro celý svět)

Civilismus

- též civilizační či civilní poezie; „občanský“, „lidský“
- tendence v poezii od konce 19. století až do 2. světové války
- soustřeďuje se na zobrazení technických vymožeností, moderního života a civilizace, oslavuje všední věci a lidskou práci
- představitelé: **Walt Whitman, S. K. Neumann, J. Hora, Skupina 42**

Futurismus

- **1909** Itálie - básník Filippo Tommaso Marinetti vydal **FUTURISTICKÝ MANIFEST** v pařížském listu *Le Figaro*
- v manifestu shrnul program futurismu do několika základních bodů: krása neklidu, rychlosti a boje poezie odvahy a revolty - prakticky zde prezentovali triumf člověka nad přírodou
- Rusko – zde se stal futurismus velice populární a rozpadl se na dvě odnože - **kubofuturismus** a **egofuturismus** - zatímco egofuturismus neměl velký význam, kubofuturismus značně ovlivnil tehdejší ruské umění (za stalinismu ovšem zakázáno)
- představitelé ruského futurismu: **V. V. Chlebnikov – zaumný jazyk** (neobvyklé výrazy, nová slova), **V. V. Majakovskij – stupňovitý verš**
- aby bylo možné ještě více zdůraznit rychlost, vytvořili futuristé **teorii osvobozených slov** tzn., že slova (nebo jen hlásky) ve větě nebo verši byla vytržena z kontextu a skládala bez ohledu na jejich logické vazby a pravidla syntaxe
- v literatuře se občas prosadil i experimentální futurismus ovlivněný kubismem tzv. kubofuturismus; takovým extrémním pokusem je např. **POESIA PENTAGRAMMATA**, kterou napsal Francesca Canguilla -

kde zasazoval osvobozená slova a slabiky do notové osnovy a místo interpunkce používal hudební znaménka

- kolem roku 1921 se Marinetti spřátelil s B. Mussolinim a roku 1924 se na kongresu futuristů přihlásil k fašismu, spolupráce s fašismem byla dovršena po Italském obsazení Habeše (Etiopie - 1934), které futuristé nejen schvalovali, ale i básnický oslavili

- představitelé: **V.V. Chlebnikov, V. V. Majakovskij, F. T. Marinetti, S. K. Neumann**

Expresionismus

- roku 1905 vznikla v Německu umělecká skupina **Die Brücke** (Most), která, přestože neměla vlastní program, měla na expresionismus velký vliv. Tato skupina se rozpadla v r. 1913. S expresionismem je ještě spojena skupina **Der Blaue Reiter** (Modrý jezdec), ta byla založena v r. 1911 a rozpadla se v r. 1914

- expresionismus vychází ze stejných základů jako fauvismus, jehož počátky ovlivnil

- vznikl jako protiklad impresionismu a naturalismu tzn. odmítl umění zobrazující skutečnost i umění snažící zprostředkovat skutečnost pomocí dojmů

- jeho hlavním cílem je vyjádřit vlastní prožitky a vlastní pocity bez ohledu na jakékoli konvence. Pro zvýšení efektu prožitku často dochází k deformaci reality

- cílem expresionismu bylo zahrnout atavismy 19. století (romantismus, akademismus, realistickou líbivost a maloměšťáctví) a později reagovat na civilizační krizi po 1. světové válce - pocity úpadku, marnosti, zkaženosti a beznaděje

- je to iracionální směr, vrací se ke klasickému náboženství

- expresionismus skončil s příchodem 1. Světové války a plynule přešel v dadaismus

- představitelé: **Literární skupina (L. Klíma, R. Weiner, J. Deml), T. S. Eliot**

Dadaismus (též Dada)

- dadaismus vznikl ve Švýcarsku (sem emigrovala většina tehdejších umělců, neboť Švýcarsko bylo neutrální) roku 1916 a skončil s 1. světovou válkou (pouze v USA trval až do roku 1923)

- myšlenky dadaismu se dostávaly i za hranice Švýcarska, kde se dále šířily a vznikaly nové odnože

- dadaismus volně přešel v surrealismus

- vznikl jako revolta skupiny umělců různých národností proti válečným hrůzám

- dadaismus byl prostředek jak vyjádřit zmatek a strach z války, zároveň však toto hnutí nehledalo žádná východiska (východiskem byl nesmysl) a tak dada sklouzla až k nihilismu

- pro dadaistická díla je charakteristická úmyslná nerozumnost a odmítnutí převažujících standardů umění, propagovali totální anarchii v životě i v kultuře, absolutní svobodu tvorby a umění zbavené sociální funkce

- snažili se, aby jejich díla neměla žádný význam - výklad jejich děl byl zcela závislý na divákovi (tehdy běžné umění se snažilo působit na lidské city, dadaismus se snažil urážet)

- ve Švýcarsku založili umělci a intelektuálové **Kabaret Voltaire**: hlavním motivem byla revolta proti společnosti, morálce a běžnému umění (jaké představovaly školy, muzea, galerie), základem byla naprostá improvizace, maškarády a absolutní svoboda

- roku **1918** vychází ve 3. Díle časopisu DADA **MANIFEST DADA**, který byl naprosto apolitický; jeho iniciátorem byl rumunský básník **Tristan Tzara**

Surrealismus

- Termín surrealismus poprvé použil **Guillaume Apollinaire**, jednalo se o jakousi absolutní realitu (z fr. Surréalisme, tj. nadrealismus)

- odmítali všechno kromě komunistických myšlenek

- surrealismus vychází z Freudovy psychoanalytické metody

- **manifesty surrealismu** vycházejí v letech **1923, 1929 a 1942** a vydává je André Breton

- surrealismus se promítl pouze do literatury a malířství

- odsoudili veškerý realismus i s jeho nejhorším výplodem – románem - a přihlásili se k **metodě automatického psaní**
- šlo jim o zkoumání lidského vědomí a snů, zajímala je nahodilost
- Breton se názorově rozešel s Tzarou a vzniká tvrdé jádro surrealismu, které odmítá cokoliv nového
→ vytvořila se skupina „odpadlých“ („Le Grand Jeu“) – tito umělci došli téměř k abstrakci (patřil mezi ně např. i český malíř Josef Šíma)

André Breton

- francouzský básník a prozaik, je považován za zakladatele a hlavního teoretika surrealismu
- určující osobnost surrealismu a autor jeho nejnámějších manifestů
- ještě v dadaistickém období napsal spolu s P. Soupaultem **MAGNETICKÁ POLE**, v nichž uplatnili metodu automatického textu a zároveň stanovili její základní pravidla
- když vypukla 2. světová válka, odešel Breton do Ameriky, kde mj. uspořádal surrealistickou výstavu
- po válce se vrátil zpět do Francie, kde hájil surrealismus proti marxismu a nastupujícímu existencialismu
- založil revue LITÉRATURE, vedl revue **LA RÉVOLUTION SURREALISTE**

POZEMSKÁ ZÁŘE
SPOJITÉ NÁDOBY
VOLNÁ LÁSKA
NEPOSKVRNĚNÉ POČETÍ
NADJA – román, jeho nejúspěšnější kniha

} surrealistické texty
 } témata o ženách

Alfréd Jarry

- francouzský básník, romanopisec, dramatik a mystifikátor
- již během svých studií začal psát a vytvořil postavu, která se později změnila v hlavního hrdinu hry Král Ubu (popsal ho jako svého učitele fyziky)
- Jarry je jedním z prvních inspirátorů surrealismu, absurdního divadla a moderní literatury vůbec
- vyčerpaný, nemocný a obtěžovaný věřiteli, Jarry neustále konal cesty z Paříže do Lavalu a zpět, zemřel o šest měsíců později v nemocnici de la Charité 1. listopadu 1907

KRÁL UBU – divadelní hra

Důstojník Ubu se stane králem, protože na hostině otráví část dalších důstojníků, tak se postupně dostane až ke králi. Král ho chtěl povýšit, a tak si k sobě Ubu zavolá. Královně se ale nelíbí a tvrdí, že chce Ubu krále zabít. Hamizný a chamtivý Ubu ho zabije a postupně povraždí i celý dvůr. Nakonec král Ubu utíká ze země na lodi.

- celý příběh vypráví o tom, co s člověkem udělají peníze a moc
- hra se odehrává ve fiktivním Polsku
- u nás se hra hrála po 1. Světové válce v Osvobozeném divadle

Pokračování:

UBU SPOUTANÝ

UBU NA HOMOLI

UBU PAROHÁČ - zde se Ubu setkává se svým svědomím

SKUTKY A NÁZORY DOKTORA FAUSTROLLA, PATAFYZIKA – o nové vědě patafyzice (imaginární řešení); vznikl i spolek lidí, tzv. Akademie patafyziky, jejími členy byly známé osobnosti; jarry si vše vymyslel

NADSAMEC

MESSALINA } základ erotické literatury

Příběh z antiky. Messalina je erotomanka, která si po večerech chodí užívat do vykřičeného domu jako kurtizána a své milence hodnotí.

Alain Fournier

- vlastním jménem Henri Alban-Fournier
- francouzský spisovatel a voják

- psal pro noviny JOURNAL, kde se potkal s André Gidem a Paulem Claudelem
- roku 1914 narukoval do armády, o měsíc později byl zabit
- většina jeho díla byla publikována posmrtně

KOUZELNÉ DOBRODRUŽSTVÍ

ZÁZRAKY – básně a eseje

DOPIS MALÉMU B

Anatol France

- básník, esejista, klasik
- roku **1921** obdržel **Nobelovu cenu**
- celý život žil životem parnasisty – byl velmi uznáván
- v závěru života se přiklonil k myšlenkám komunismu
- byl členem francouzské Akademie
- koukal na Francouze velice ironickým pohledem
- napsal mnoho románů

OSTROV TUČŇÁKŮ – ironicky popsané dějiny lidstva; začíná scénou, kdy jeden z bohů omylem pokřtil tučňáky; dějiny jsou vykresleny až po Napoleona (např. jak Francie ovlivnila světové dějiny apod.); 2. Část pojednává o tehdejší současnosti, kde si France dělá srandu z dobových politiků

VZPOURA ANDĚLŮ – andělům se nelíbí, jak vládne Pánbůh, a tak místo něj chtějí dosadit Lucifera; Lucifer ale odmítá, protože ví, že by se časem začal chovat jak Pánbůh; alegorie (parodie) na demokracii

Romain Rolland

- poslední velký klasik francouzské literatury
- roku **1915** obdržel **Nobelovu cenu**
- psal romány, eseje, divadelní hry
- byl profesorem hudby na Sorboně
- psal i životopisy malířů a skladatelů
- byl velkým odpůrcem fašismu a proti Mnichovu

DOBŘÍ ČLOVĚK JEŠTĚ ŽIJE – román, který vypráví o francouzském venkově; založeno hodně na popisu

OKOUZLENÁ DUŠE – dlouhý román o svobodné matce, která se po smrti svého syna stane anarchistkou a poté komunistkou; styl románu „řeka“ – proud vědomí, děj plyne

PETR A LUCIE – novela, válečná literatura

Milostný příběh, který se odehrává na pozadí 1. Světové války. Petr z bohaté rodiny se zamiluje do chudé židovky Lucie. Den předtím, než Petr narukuje na vojnu, jde s Lucií do katedrály. Město je ale bombardováno a oni zemřou v rozbořené katedrále.

André Gide

- představitel experimentálního románu a inovátor
- roku **1947** obdržel **Nobelovu cenu**
- byl homosexuál, ale přesto si vzal za manželku svou neteř

PENĚZOKAZI (1925) - antiromán

- považoval ho za jediný velký román, který kdy napsal
- o básníku Eduardovi, který píše román, jak napsat román, o skupině chlapců, kteří znehodnocují bankovky, o konfliktech generací, o životě střední vrstvy ve Francii
- vystupuje zde mnoho postav v celé knize, ale např. i na jedné stránce (**metoda „jalového činu“** – lidé, které poznáme, ale naším životem pouze projdou, zde se postavy objeví pouze 1x a poté zmizí úplně)

- je to více pohledový román, který sleduje několik časových rovin, odehrává se na různých místech, některé události jsou založeny na pravdě a podobně

VATIKÁNSKÉ KOBKY – o demokratizaci francouzské mládeže

Marcel Proust

- hlavní představitel francouzské moderny a zakladatel moderny vůbec
- svou metodou vyprávění nepřekročil klasiky, ale změnil témata, o kterých se psalo (ne styl, ale psaní)
- pocházel z bohaté rodiny
- vystudoval práva, ale stal se knihovníkem
- navštěvoval literární salony a zajímal se prakticky o vše
- oblíbil si filosofii H. Bergsona → **metoda „proudu vědomí“**
- ve svých dílech pracuje hodně s časem

HLEDÁNÍ ZTRACENÉHO ČASU

- 7 - dílný román, všechny díly na sebe úzce navazují (dodnes se čte **SWANNOVA LÁSKA**)
- zaměřil se na osudy rodiny Swannových
- vypravěč je stále přítomný a vrací do děje postavy
- základem je ustavičná změna doby a společnosti
- hlavním motivem je čas a hledání v minulosti

Antoine de Saint – Exupéry

- francouzský spisovatel, letec, často je považován také za filosofa a humanistu
- narodil se v Lyonu a tragicky zahynul v létě 1944 při svém posledním letu v prostoru Korsiky
- Jeho život i tvorba jsou mimořádně sourodé, obojí určuje Saint-Exupéryho povolání letce, ale i psychické založení hluboce citlivého a ušlechtilého člověka
- pokusil se i o rekordní lety a několikrát havaroval, po vypuknutí 2. světové války si doslova vynutil vstup do řad válečných pilotů, který mu byl pro jeho věk odpírán
- dílo je apoteózou (oslavou) mravních hodnot člověka - třebaže skeptik, prožívající trvalou bolestnou úzkost ze zmechanizované, odlidštěné civilizace, neustále osvědčuje optimistickou víru v to nejlepší člověka i v lidském společenství
- jeho dílo, pateticky vášnivé a myšlenkově hluboké, vzbudilo už od prvních knih živý čtenářský ohlas

KURÝR NA JIH
NOČNÍ LET
ZEMĚ LIDÍ } romány z leteckého prostředí

VÁLEČNÝ PILOT – vlastenecký román z doby 2. Světové války, líčí zde zážitky pilota ve službách rozkládající se a kapitulující francouzské armády

MALÝ PRINC – pohádkový příběh; ústřední postavou je chlapec přicházející z jiné planety, který hledá přátelství a odpovědi na otázky lidského bytí

Příběh pilota, který havaroval s letadlem na Sahaře a setkal se s malým princem z neznámé planety. Nádherné a trochu smutné vyprávění o cestě za moudrostí. A také za poznáním, že dospělí toho o světě vědí jen zoufale málo a jedině, co má smysl, je poslouchat vlastní srdce.

CITADELA – formou rozhovoru ideálního panovníka, moudrého berberského velkomože, který vládne městu – pevnosti uprostřed pouště, se synem seznamuje autor se svými filosoficko-mravními o lidském životě a jeho smyslu

Literatura modernismu

- nové postoje v próze:
 - Změna forem – do literatury vstupuje **proud vědomí**, děj je potlačen do pozadí
 - **Noetická technika** – technika poznání přes jednotlivé postavy
 - Práce s **časem** – vzpomínky, vrácení času = rozšiřování děje
 - Práce s **jazykem** – užití moderního, současného jazyka, zcivilnění, neologismy, přítomnost
 - **Nová témata** – spisovatelé se snaží do svých děl vsunout své zážitky, **aluze** (narážky) nás mají propojit s minulostí, **archetypy** postav
- na modernismus navazuje dnešní postmoderní literatura
- modernismus vznikl v Anglii a ve Francii (J. Joyce, A. Gide, V. Woolfová)
- řeší se emancipace žen, odcizení od společnosti, práce s časem, prostorová forma (prostor je uzavřený – jeden pokoj, dům apod., s tím se potom pracuje)
- 3 roviny románu – čtení (předpokládá se vícere čtení):
 1. V čase čtení
 2. Čtení jako celek
 3. Vnímání prostoru
- stále se vrací k jedné události a to vytváří tzv. **kruhovou formu**
- **epifanie**: náhlý, nečekaný zvrat, božský zásah, ale nic se nevyřeší (např. v Odysseovi)

James Joyce

- celým jménem James Augustis Joyce
- narodil se v Dublinu, rodiče chtěli, aby byl kněz, a tak studoval na katolické (jezuitské) škole → pozdější velká averze ke katolicismu
- připojoval se k bojům za samostatnost Irska
- ve 20 letech odchází do Paříže a už se nikdy nevrátí
- polyglot – uměl před 15 jazyků
- ve Francii se živil jako učitel angličtiny
- během života byl kritiky kritizován za nesrozumitelný jazyk
- měl těžce nemocnou dceru, zemřel ve Švýcarsku

ODYSSEUS (1922)

- 10 let se nesmělo vydat v Anglii, v USA se nesměla vydávat vůbec
- 18 kapitol, vyznačuje se mnohopohledovostí
- hlavní hrdina Leopold Bloom – jeho cesta začíná 16. Června 1904 (16.6. se Joyce seznámil se svou manželkou)
- popisuje pouze 24 hodin cesty Leopolda po Dublinu a cestu domů, kde na něj čeká manželka Molly, která mu je nevěrná
- použil metodu proudu vědomí, styly psaní se různě střídají (volné asociace, básnický jazyk, antické prvky, ...)
- román samostatně není tolik obsáhlý, obsáhlé jsou poznámky, které ho doprovázejí

DUBLIĀNĀ

- povídky, vzpomínky na Dublin, odehrávají se od raného dětství až po jeho dospělost

PORTRĚT UMĚLCE V JINOŠSKÝCH LETECH

- nejdříve publikováno v časopise, inspirováno antikou
- hlavním hrdinou je on sám pod jménem Štěpán Dedalus

- o tom, jak přišel do církevní školy (ukázka přechodu ze svobodného prostředí rodiny do uzavřeného světa katolické školy)

- vysvobozením je přechod na lékařskou univerzitu a poté odchod do zahraničí

VYHNANCI – divadelní hra

KOMORNÍ HUDBA - povídky

Virginia Woolfová

- k literatuře jí přivedl otec

- po smrti otce se stala členem skupiny Bloomsbury group

- vzala si za manžela Leonarda Woolfa, pořídili si tiskárnu a vydávali její i cizí díla (např. Eliota)

- psala kritické statě o problémech feminismu apod.

- na začátku války – poté, co se opět zhroutila – spáchala sebevraždu

- v jejích dílech hraje velkou roli čas, zvuk a barva

JAKOBŮV POKOJ

PANÍ DALOWAYOVÁ } experimentální próza

K MAJÁKU

- román, který popisuje rodinu přísného otce, který má 6 dětí

- jednou se rozhodnout vydat na výlet lodí k majáku

- popisuje mikrokosmos této rodiny, o tom, jak se rozpadají vztahy v ní

ORLANDO - popisuje osobu, která se vyvíjí od alžbětinské doby až po současnost

Americká literatura

Gertruda Steinová

- spisovatelka a teoretička

- studovala v USA a v Paříži, kde se stává organizátorkou, pomáhá založit kubismus a nastiňuje teorii literárního kubismu

- v USA se jí nedaří uchytit (vládně zde americký realismus), a tak se stále vracela do Evropy

JAK SE RODÍ AMERIČANÉ

- jejím cílem bylo tzv. „zabít“ 19. Století

- v románu ukazuje vývoj americké společnosti na jedné rodině

Theodor Dreiser

- překonal realismus tématy, o která se zajímal

- pracoval v Chicagu jako novinář a vydává zde svoje první díla

SESTRÍČKA CARRIE

- jednoduchý děj o putování za americkým snem

- hlavní hrdinka pochází z maloměsta a hledá štěstí ve městě; proslaví se jako herečka v divadle, ale zjišťuje, že to není o kvalitě její práce, ale o známostech, které člověk má, vrací se tedy zpět domů

- jakási obžaloba společnosti

AMERICKÁ TRAGÉDIE

- muž, který přijde do velkého města a dostává se do skupiny vrstevníků, kteří ho dostanou do vyšší společnosti

- mezitím si najde ženu z továrny, se kterou jen tak žije

- jednou jde na večeři do bohaté rodiny, kde mají dceru, která se do něj zamiluje
- milenka z továrny je ale těhotná, a tak se rozhodne ji zabít (napadne ho to, když jede na chatu za tou dcerou)
- při svém činu byl ale někým spatřen, a tak je popraven

Upton Sinclair

- novinář a spisovatel, hlavní představitel literatury zvané „kydání hnoje“ - často se mu vysmívali, že psal tímto stylem
- svými díly chtěl hledat temné stránky společnosti, psal i o poměrech na venkově, o dělnících, o politice, ...
- napsal přes 100 románů

JATKA (DŽUNGLE)

- ukazuje hrozné podmínky na amerických jatkách
- kniha odstartovala velký sociální problém a jatka se začala houfně kontrolovat
- u nás velmi brzy přeloženo

PETROLEJ - o korupci v petrolejářské společnosti

Sinclair Lewis

- studoval Yale, ale utekl do Evropy, kde cestoval
 - roku 1930 získal jako první americký spisovatel Nobelovu cenu za literaturu
- HLAVNÍ TŘÍDA** - asi 600 stran, ukazuje americké maloměsto a všechny jeho vztahy a nedostatky

BABBIT – kritika maloměstšáctví

ARROWSMITH

- pojednává o lékařském prostředí
- o lékaři, který obětuje svůj život lékařské práci: v Karibiku si zařídí skromnou laboratoř, zaměstnává tam i manželku, ale ta zemře, a tak zaměstná mladou laborantku, se kterou začne nový vztah
- za toto dílo získal Pulitzerovu cenu

John Steinbeck

- roku 1962 získal Nobelovu cenu
- realista, prozaik, dramatik
- znal dobře svět chudých, vystřídal řadu zaměstnání

PLÁŇ TORTILA (CHLÉB A VÍNO CHUDÝCH)

- historky ze života míšenců a chudých
- úsměvné, zařídilo mu úspěch

HROZNY HNĚVU (Pulitzerova cena)

- realisticko – naturalistický román

Děj se odehrává v období hospodářské krize a popisuje osudy rodiny chudých zemědělců Joadů. Ti byli vyhnáni z pronajaté půdy a odešli za prací do Kalifornie, pocestě však umírají babička s dědečkem. Ani po příjezdu do Kalifornie však jejich útrapy nekončí, práce je málo a přistěhovalců příliš. Jsou tedy nuceni žít ve velmi nuzných podmínkách. Stěhují se z jedné farmy na druhou a rodina se postupně rozpadá, čemuž se ale snaží zabránit máma Joadová. Na konci příběhu porodí její dcera Róza mrtvé dítě a strhne se strašlivý déšť, kvůli kterému se musí rodina přesunout z vagónu, ve kterém žili, na vyvýšeninu. Róza pak zachrání mateřským mlékem hladem umírajícího muže, jenž dal všechno jídlo svému synovi.

NA PLECHÁRNĚ – humoristický román, zesměšňuje společnost

NA VÝCHOD OD RÁJE – vychází z příběhu o Kainovi a Ábelovi

O MYŠÍCH A LIDECH - divadelní hra se sociálním podtextem

William Faulkner

- romány, které napsal, tvoří ságu fiktivního okresu – za touto fikcí se však skrývá místo, kde celý život žil a snaží se zachytit vývoj americké společnosti od 19. Století po jeho současnost

- velice se zabíral černošskou tematikou

ABSOLÓNE, ABSOLÓNE } řeší černošské otázky
SVATYNĚ }

Ernest Hemingway

- roku 1954 Nobelova cena, získal i Pulitzerovu cenu

- spisovatel a reportér

- během války pracoval u Červeného kříže v Itálii, kde byl zraněn střepinami (→medializováno, stal se z něj slavný voják, i když vojákem nebyl)

- po válce se vrátil k novinářině a byl poslán do Francie, kde se seznámil se „ztracenou generací“

- psal zvláštní stylem – tzv. **metoda živého dialogu** a **metoda ledovce**

- účastnil se španělské občanské války

- během druhé světové války se v Evropě ztratil jeho syn John, a tak se ho Ernest vydal hledat a nakonec ho našel

- měl 4 manželky, souhlasil s kubánskou revolucí

- měl zdravotní problémy, trpěl depresemi a halucinacemi, hodně pil, byl také hospitalizován v psychiatrické léčebně

- spáchal sebevraždu, zastřelil se

SBOHEM ARMÁDO

- vlastní zážitky z války a nemocnice, láska ošetřovatelky a vojáka

KOMU ZVONÍ HRANA (název podle básně Johna Dunna)

- americký dobrovolník ve španělské občanské válce, stane se partyzánem a seznamuje se s dívkou, ale umírá, odehrává se ve třech dnech

PŘES ŘEKU DO LESŮ

STAŘEC A MOŘE (1952)

- novela, poslední významné dílo

FIESTA

- původní název, vydávalo se i pod názvem *I slunce vychází*

- hrdina je za války zraněn a svůj nešťastný osud řeší pitím, k tomu se ještě potkává s nevyrovnanou Američankou

ZELENÉ PAHORKY AFRICKÉ

POHYBLIVÝ SVÁTEK – o bohémském životě umělců, vlastní vzpomínky

OSTROVY UPROSTŘED PROUDU - vycházelo po jeho smrti, autobiografické, dělí se na 3 části

MÍT A NEMÍT

PÁTÁ KOLONA – jediná divadelní hra, kterou napsal, příběh ze španělské občanské války

Francis Scott Fitzgerald

- pocházel z velmi bohaté rodiny
- za války se seznámil se Zeldou, ale nemohli spolu žít, protože nebyl zabezpečen (rozchod s ní popsal v knize **NA PRAHU RÁJE**, díky které získal slávu i finance)
- měl rád jazz → povídková sbírka **POVÍDKY JAZZOVÉHO VĚKU**
- po narození jejich dítěte Zelda zešílela, ale on se neuměl o ni ani o dítě postarat
- v tomto období mu nabídne spolupráci Hollywood – prodává práva na své knihy a píše k nim scénáře

VELKÝ GATSBY - nejznámější dílo

PRASKLINA – esej o vlastním životě

NĚŽNÁ JE NOC – o psychiatrovi, který se ožení se svou pacientkou

Nathaniel West

- jeho tvorba je velice rozporuplná a různorodá: komerční, parnansistská, surrealistická, ...

DEN KOBYLEK

- poslední a nejslavnější román
- odehrává se v Hollywoodu, všichni lidé v něm jsou trosky, hlavním hrdinou je dav
- sám West pracoval v Hollywoodu, takže toto prostředí důvěrně znal

PŘÍTELKYNĚ OSAMĚLÝCH SRDCÍ

William Saroyan

- americký spisovatel arménského původu
- odmítal jakékoli školení pro spisovatele (aby nikoho nekopíroval), žil jenom z radosti ze psaní
- prvním dílem byl román **LIDSKÁ KOMEDIE**

TRACEYHO TYGR

- nejslavnější dílo
- často přítomno ponaučení, snový vypravěč – píše, jako by to byly sny
- novela vyprávějící o mladíkovi jménem Thomas Tracy, který měl tygra. Tygr je zde abstraktní pojem, nejedná se o skutečné zvíře. Můžeme si ho představit jako symbol nekonvenčnosti, živelnosti, energie, mládí... Každý čtenář si pod pojmem „tygr“ bude představovat něco jiného

Rusko

- po roce 1917 dochází k obratu a vytvářejí se nové náměty, spisovatelé se začínají obracet k lidem, k dělníkům
- začíná se vytvářet tzv. metoda **socialistického realismu**
- konec 19. století znamenal pro ruskou literaturu konec tzv. zlaté éry
- před nástupem socialismu se objevuje ještě symbolismus a dekadence
- vycházelo se z Tolstojeho a Dostojevského, vše se pak opíralo o náboženství

Brjusov

- zvládal 20 jazyků (knihy překládal přímo z originálů)
- do roku 1917 byl jediným autorem symbolismu
- po revoluci sledován, učil na Moskevské univerzitě
- zemřel po dovolené na Krymu

OHNIVÝ ANDĚL

- odehrává se v 16. století v Německu
- hlavní zápletkou je milostný trojúhelník, podkresem je srážka anděla s ďáblem
- analýza ženské historie, hlavní hrdinka pak umírá jako oběť čarodějnických procesů

Michail Bulgakov

- narozen v Kyjevě, na přání rodiny vystudoval medicínu
- Zápisky mladého lékaře – ukazuje těžké začátky mladých lékařů
- nejdříve psal povídky do šuplíku, poté začíná vydávat a stává se uznávaným spisovatelem (a zanechává lékařské praxe)
- vydal se stejně jako Puškin nebo Lermontov na Kavkaz, po návratu se stává novinářem, vydává povídky a črty, vše s nádechem sci – fi
- byl jedním z dramaturgů MCHAT (Moskevské divadlo), psal divadelní hry (dnes se hraje už jen hra **Molière**, což byl původně životopis)
- v jeho hrách se objevoval politický nádech (kritika vlády a občanů) → začíná být režimu nepohodlný
- pronásledován, odstraněn do izolace, píše o mládí Stalina (**BATUMÍ**), vyškrtnut ze seznamu oficiální literatury

BÍLÁ GARDA**MISTR A MARKÉTKA**

- mistr = Bulgakovo alter ego, Woland – symbolizuje ďábla
- prolínání více rovin:
 - Náboženská
 - Faustovská
 - Manipulace s lidmi

Děj začíná jednoho parného jarního dne setkáním dvou literátů u Patriarchových rybníků v Moskvě. První muž je asi čtyřicetiletý a jmenuje se *Michail Alexandrovič Berlioz* (šéfredaktor tlustého literární časopisu a předseda výboru jedné z největších moskevských literární asociací, zkráceně *Všelidolit*). Druhý, mladší, se jmenuje *Ivan Nikolajevič Ponyrjov* a tvořil pod pseudonymem *Bezprizornyj* (v jiných překladech i *Bezdomovec*). *Berlioz* právě zadával mladému básníku *Ivanu Ponyrjovovi* práci nad pamfletem na existenci Ježíše. Zprvu se oba ujišťovali o nehistoričnosti této postavy a neexistenci Boha, když je přerušil postarší, hubený muž s výrazem cizince a počal se míchat do ateistického hovoru dvou spisovatelů tvrzením, že snídal s Kantem a vedl s ním podobný rozhovor jako s těmito dvěma. Když se posléze dostalo k hovoru o predestinaci, neznámý předpověděl *Berliozovi* blízkou smrt (přiblížil, že jej jedna komsomolka připraví o hlavu). *Berlioz* s *Ivanem Ponyrjovem* jsou skeptičtí a – jelikož cizinec zná jejich jména – *Ponyrjev* pojme tušení, že se jedná o špióna. Neznámý jejich domněnku zaslechne a hodlá dokazovat opak platným pasem. V něm *Ivan* zahlédne pouze počáteční písmeno jeho příjmení – W. Muž se pak představí jako profesor – polyglot a tvrdí, že v Moskvě je v pracovní záležitosti. Pak – na důkaz Ježíšovy existence – začne vykládat příběh prokurátora Judeje, Piláta Pontského.

Vladimir Vladimirovič Nabokov

- představitel ruské emigrantské literatury
- pochází z rodiny movité ruské šlechty
- jeho tvorba se dělí na díla s ruskou tematikou (do druhé světové války) a díla s americkými tématy
- před válkou prchl s manželkou do USA, kde začal učit na Harvardu, později však USA opouští
- vystudoval entomologii (vědu o motýlech)
- napsal hodně románů o ruských emigrantech

LOLITA

- kontroverzní román, který nechtěl nikdo vydat, ale přinesl mu velkou slávu
- Román je mezinárodně uznáván za inovativní sloh a slavný kvůli kontroverzi: vypravěč a hrdina Humbert Humbert je sexuálně přitahován mladou, dvanáctiletou dívkou se jménem Dolores Haze

MÁŠENKA – o rodině ruských emigrantů v Německu

LUŽINOVA OBRANA

- inspirováno skutečnou událostí
- příběh šachisty, pro kterého se stanou šachy celým životem
- Lužin je labilní, nevyrovnaný, zdá se, že nemá žádný cit (např. se ožení, ale manželku nemiluje)
- ze šachů je velice vyčerpaný, lékaři mu je zakáží hrát, a tak se Lužin zabije

KRÁL, DÁMA, KLUK

POZVÁNKA K POPRAVĚ

- odsouzenec na smrt čeká na svou popravu (neví, kdy přijde)
- po čase k němu dají věžně Pierra, který se s ním snaží spřátelit
- v závěru zjišťuje, že Pierre je jeho kat

Německo

- do první světové války si Německo žilo měšťáckým způsobem života
- po válce mělo Německo pocit křivdy a k moci se dostal Hitler
- 2 vrstvy spisovatelů: přísluhovači režimu a emigranti
- uplatňuje se především **realismus** (Mannovi) a **experimenty** (mimo Německo – Kafka, Musil, ...)

Thomas Mann

- zabýval se realismem, ale také experimentoval
- měl několik dětí, mezi nimiž vzniklo silné pouto (otec Klause Manna)
- před fašismem utekli do USA
- považován za mistra německého jazyka

KOUZELNÝ VRCH – o švýcarském sanatoriu

BUDDENBROOKOVI

- pojednává o třech generacích obchodnické patricijské rodiny
- dědeček vytvoří obchodní impérium, když firmu přebírá syn, už se jí moc nedaří, jedinou nadějí je vnuk, který se nadšeně ujal vzkříšení firmy, ale konkurence byla silnější
- s rozpadem firmy se rozpadla i rodina
- modelem se Thomasovi stala jeho vlastní rodina

SMRT V BENÁTKÁCH (zfilmováno L. Viscontim)

- novela o umělci, který se dostal do tvůrčí krize
- mladý chlapec přijíždí na ozdravný pobyt do Benátek společně se svou krásnou matkou

- umělec se přijíždí léčit s tuberkulózou a zamiluje se do tohoto chlapce
- v Benátkách vypukne epidemie cholery, ale oni se nestihnou dostat pryč před zavřením města
- umělec nakonec umírá na pláži na cholera

MARIO A KOUZELNÍK – novela s podtextem hrozby fašismu

Heinrich Mann

- preferoval klasický styl před experimentováním, věnoval se historii Německa

PROFESOR NEŘÁD (zfilmováno pod názvem Modrý anděl)

– román o maloměstském tyranovi, středoškolském profesoru Raatovi – Unratovi

- vykreslil v postavě Neřáda "zdivočelého maloměšťáka", který od nejkrajnějšího šosáctví dovede přejít k nejzazší anarchii. Jak málo stačí, aby ten, kdo je tu přímo ztělesněním společenské nesvobody, útisku, zatuchlé přízvěrnosti a puntičkářské poslušnosti císaři pánu a celé jeho hierarchii tupé školské a úřednické byrokracie, obrátil všechnu svou škodolibou zlobu k ničení lidí, ke zkáze všeho, co mu přijde do cesty, k anarchickému šílenství. Hrdina je zde zrcadlem prostředí, společnosti, lidských vztahů. Nejde tu zdaleka jen o historii profesora Neřáda, jde o příběh obyvatel města, jde o celou tu společnost "lepších" lidí

Klaus Mann

- nejstarší dítě Thomase Manna
- měl se svou sestrou Erikou velice zvláštní vztah, nakonec to každý vyřešil svou svatbou
- velmi ambiciózní, zuřivě psal, měl velké konkurenty v otci a strýci
- měl extravagantní divadlo, kde hrál se svou sestrou
- hrál, tančil, psal divadelní hry
- do Evropy se vrátil s americkou armádou jako dopisovatel a jako první vstupuje do rozbombardovaného Berlína
- těžkou poválečnou situaci vůbec nezvládl, roku 1949 spáchal sebevraždu

MEFISTO: ROMÁN JEDNÉ KARIÉRY (1936)

- obžaloba nacismu, o tom, co dokáže udělat s člověkem

Hendrik (Heinz) Höfgen je úspěšným hercem v Hamburku, touží ale po větší slávě a po ovacích berlínského publika. Trpí komplexy ze své maloměšťácké rodiny a zakazuje komukoliv, aby mu říkal jeho jménem Heinz - dnes je z něj Hendrik, slavný herec. Žije bouřlivým životem, vydržuje si černou milenku Juliettu a jistě uklidnění v jeho životě přinese až svatba s Barbarou Brucknerovou, dcerou tajného rady Brucknera. Ale v manželství není šťastný a Barbaru opouští. Poté, co se dostávají nacisté k moci, prchá do Paříže, ale brzy je mu dovoleno vrátit se zpět do Německa a díky protekci (přimluví se za něj Lotta Lindenthalová – herečka bez talentu, ale zato Göringova milenka) se konečně dostává do Berlínského divadla. Barbara se zapojuje do antifašistického boje a vydává v exilu noviny. Hendrik nechce, aby cokoli brzdilo jeho kariéru, rozvede se tedy s Barbarou a nechává odstranit i nepohodlnou svědkyni jeho minulosti - Juliettu.

V ctižádostivé honbě za slávou se Hendrik neostýchá podřídit režimu a nečinně přihlíží politickému dění v Německu. Lichotí Lottě a oslavuje její herecké "umění", i když moc dobře ví, jaká je to mizerná herečka. Nakonec se pomocí intrik dostává až k funkci intendanta Berlínských státních divadel. Konečně má moc, peníze i slávu, ale v až tomto okamžiku si začíná uvědomovat, jakou cenu musel za svůj sen zaplatit.

BOD OBRATU – autobiografie, mluví o své rodině a o tom, proč musel odejít z Německa; psáno v Praze

VULKÁN

ÚTĚK NA SEVER

Hermann Hesse

- 1946 Nobelova cena
- celý život prožil mimo Německo ve Švýcarsku
- experimentátor
- otec z něj vychoval velkého romantika → všechny jeho knihy jsou velmi romantické a plné indického náboženství
- napsal esej **ÓDA NA RADOST**, kde se vyslovoval proti nacionalismu a byl za to odsouzen jako vlastizrádce a byl vyhoštěn z Německa (těsně před válkou)
- do svého díla vsunul postimpresionistické prvky (náboženství)
- psal eseje, povídky, pohádky, báje, ale také o pocitech mladé generace po první světové válce

POD KOLEM – první slavný román, odstartoval jeho kariéru

DEMIAN

SIDDHARTA

- na motivy indické básně
- o muži, který hledá klid, štěstí a mír, nakonec ho nalezne jako převozník

STEPNÍ VLK

- jeden z prvních experimentátorských románů, ale nesetkalo se ve své době s velkým ohlasem
Stavba tohoto díla je velmi netypická. Začíná předmluvou fiktivního vydavatele a poté následuje samotný příběh Harryho Hallera, do kterého je vložen traktát o Stepním vlku. H.Heller je člověk žijící osaměle, je to podivín, který má rád hudbu, nesnáší měšťáky a přeci vyhledává měšťácká obydlí, je přesvědčen, že v jeho osobnosti jsou dva protiklady - jakési dobré já a Stepní vlk. Díky několika tajuplným jevům se dostane k traktátu o sobě samém, poté s seznámí s jednou prostitutkou a ta se mu snaží ukázat, že by si měl také trochu užívat života - učí ho tančovat a chodí s ním na plesy, seznámí ho s další lehkou děvou a on se do ní zamiluje. Vše končí v Magickém divadle, kde H.H. poznává několik podstat bytí, převážně založených na buddhismu.

NARCIS A GOLDMUND

HRA SE SKLENĚNÝMI PERLAMÍ

George Orwell

- vlastním jménem Eric Blair

- své zážitky z policejní služby v Barmě a pobytu v chudých vrstvách zpracoval v knihách **TROSEČNÍK V PAŘÍŽI A V LONDÝNĚ** a **BARMSKÉ DNY**, dojmy ze španělské občanské války popsal v reportáži **HOLD KATALÁNSKU**

- po událostech ve Španělsku se stal zásadním odpůrcem totalitních režimů a praktik

- v následujících letech se dále věnoval žurnalistice a psaní esejů

FARMA ZVÍŘAT – rozsáhlá bajka představuje alegorii vývoje v Sovětském svazu

Autor nejprve ukazuje bedný život zvířat na farmě pana Jonese, nepořádného a věčně opilého hospodáře. Zaslouhou prasat jsou zvířata poučena o nutnosti revoluce. Když se jim podaří Jonese vyhnat, právě prasata se ujmou odpovědnosti za vedení farmy a organizaci nového způsobu života. Původní kolektivistické zásady se však v praxi mění v opak. Zvířecí společenství je manipulováno a terorizováno samozvanými vládci, z jejichž souboje o moc vyjde vítězně ten nejpodlejší a nejbrutálnější. Navenek hlásá nesmiřitelný boj s člověkem, tajně s ním ale obchoduje a dokonce i popíjí.

1984 - Román začal Orwell psát po druhé světové válce. Jeho děj je zasazen do budoucnosti vzdálené čtyřicet let - do roku 1984, do pochmurné budoucnosti, kdy svět je rozdělen na tři totalitní supervelmoci - Oceánii, Eurasii a Eastasie, které mezi sebou neustále bojují. Winston Smith žije v Londýně spadající pod Oceánii, dlouho po vítězství zdejší totalitní moci Strany anglického socialismu neboli "Angsocu". Strana ruší veškerá práva jednotlivce, vniká do jeho soukromí, deformuje jeho city i myšlení. Děj tvoří Winstonův souboj s mocí, kterou stále více nenávidí.

Román má tři části a dodatek Principy newspeaku. Newspeak je oficiální řeč Oceánie a je pomocí zkratk a redukováním slovní zásoby koncipován tak, aby znemožnil protiideologické myšlení.

V první části se seznamujeme s Winstonovým každodenním životem - do detailů vylíčeném světě bez radosti a požitků, strachu z Ideopolicie, neustálým překrucováním pravdy a popíráním minulosti.

Winston je členem tzv. Vnější strany - mimo tu existuje ještě privilegovaná Vnitřní strana a zbytek lidí - tzv. proléti. Ke každodennímu životu v Oceánii patří tzv. Dvě minuty nenávisti. Členové strany se povinně shromažďují a sledují propagační film, který v nich pomocí davové psychózy umocňuje nenávist vůči "nepřátelům a zrádcům" a fanatické uctívání symbolu moci - vůdce Velkého bratra. Winston se tu letmo setkává s O'Brianem a považuje ho za spojence, aniž tuší, že právě on slouží moci.

V druhé části sledujeme Winstonův milostný vztah k Julii, což je považováno za zločin, neboť Strana potlačuje jakýkoli spontánní lidský cit. Julie a Winston se záhy spojí s O'Brianem a žijí v domění, že se stali členy rozsáhlé konspirační organizace tzv. Bratrstva, bojující proti Straně. Jejich naivní boj, který vlastně ani nezačal, je však záhy zastaven a oba jsou zatčeni.

Ve třetí části je Winston mučením, vězněním postupně měněn v bytost bez vůle. V závěru ubohá, uszlzená troska s vymytým mozkiem sleduje bombastické zprávy o dalších válečných vítězstvích a dostává se tam, kde ho Strana chce mít - cítí, že miluje Velkého bratra.